

Waarom een groene uitvaart?

- *aandacht voor milieu en natuur groeit, milieu niet meer belasten dan noodzakelijk*
- *eenvoudig te realiseren, voor vrijwel iedere traditionele wens is wel een duurzaam alternatief te vinden*
- *een leven lang bewust geleefd en in diezelfde stijl nu ook de uitvaart*

Algemeen

Milieubewuste en natuurvriendelijke personen willen ook graag milieuvriendelijk afscheid nemen. Onderstaand zullen alle onderdelen zoals de opbaring, de kist, de rouwkaart, begraven of cremeren, het vervoer, de bloemen, de plechtigheid, de condoleance, het monument of de urn aan bod komen.

Na de uitkomst van een in 2005 gehouden onderzoek is gebleken dat de milieubelasting in het geval van uitvaarten niet heel erg groot is. Er is hierbij een vergelijking gemaakt met wat één persoon bij leven allemaal opmaakt aan energie en vervuult aan lucht, grond en water. Toch zullen alle kleine beetjes helpen voor het nageslacht. Bewuste keuzes uit meer of minder belastende onderdelen kunnen worden gemaakt aan de hand van onderstaande uitleg.

Opbaren:

Koelapparatuur in rouwcentrum: opbaring in gekoelde ruimte, veelal met anderen.

Onderzoek* heeft uitgewezen dat koeling op deze manier gelijk is aan 90 watt.

*Remmerswaal en Van de Heuvel

Koelapparatuur thuisopbaring: gebruik makend van bedkoeling of kistkoeling. Plaatsing onder lichaam of kist. Deze manier van koeling kost drie keer zoveel en uit onderzoek is gebleken dat het verbruik gelijk staat aan een het verbruik van een vrieskist in een maand.

Zonder koeling: afhankelijk van situatie en temperatuur binnen of buiten.

Koeling dmv graszoden: een milieuvriendelijke manier is 'natuurlijk koelen'. Hier worden graszoden voor gebruikt. De graszoden worden onder het bed gelegd en moeten regelmatig worden besproeid met water met rozemarijn badmelk en kwarts. Hierdoor wordt warmte aan de omgeving onttrokken en blijft de ruimte koel en fris.

Kist

Er zijn verschillende opties om uw keuze voor een kist te bepalen. Keuze bestaat uit een kist waarbij uitstraling en duurzaamheid een rol spelen. Gemaakt in Nederland van hout uit productiebossen bestaande uit speciaal gekweekte bomen (naaldhouten kist Akidia). Met FCS certificatie/lijm op waterbasis/bekleding van ongebleekte katoen. Andere keuze zou kunnen zijn een traditioneel vormgegeven en elegant gevlochten kist. Deze coffin wordt vervaardigd van duurzaam gekweekt bamboe op een voor dit doel aangelegde plantage. De kwaliteit en degelijkheid wordt gewaarborgd door een sterk bamboeframe en een bodem van massief en vlak bamboe eco board. De producten worden handmatig in Indonesië en in China vervaardigd en zijn Fair Trade gecertificeerd. De coffins worden geleverd met een interieur van ongebleekt katoen. Zie voorbeelden.

Kleding

Zijn er geen persoonlijke ideeën over de te dragen kleding, denk dan vooral het dragen van katoen. Katoenen kleding kan in tegenstelling tot veel andere soorten synthetische kleding worden afgebroken. Schoenen vergaan niet en er is de mogelijkheid de bril te schenken voor hergebruik.

Rouwkaarten

In deze tijd zal gedacht worden dat de meest milieuvriendelijke manier om andere op de hoogte te brengen van een overlijden een bericht via de mail zal zijn, maar internet vreet energie. Namelijk een paar minuten googelen kost net zoveel energie als een uur een spaarlamp laten branden. (Bron: www.intermediairforward.nl)

Kiest u voor drukwerk, kies dan voor milieuvriendelijk papier:

- 100% gerecycleerd papier, papier dat wordt gemaakt uit oud papier. Kringlooppapier is herkenbaar aan het kringlooptabel (vermelding `recycled` of `gerecycleerd`)
- Papier van vezels die afkomstig zijn van bossen die op een duurzaam verantwoorde manier beheerd worden (FSC-papier en PEFC-papier).
- Ongebleekt papier of papier dat is bewerkt met een plantaardig wasmiddel.
- Papier waarbij geen isopropyl-alcohol is gebruikt. Isopropyl-alcohol, dat in het standaard drukprocedé, is zeer belastend voor het milieu.
- Kies voor een lager gramsgewicht

Condoleanceboek en pen

Kies niet voor een leren of kunststof versie, maar voor een papieren exemplaar. Er zijn ook pennen die zijn gemaakt van eco friendly materiaal.

Condoleance

Meestal wordt een begrafenis of crematie voorafgegaan door een afscheidsdienst en afgesloten met een bijeenkomst met drank en eten. Ook dit onderdeel kan milieuvriendelijk worden ingevuld.

Afstand: zorg ervoor dat er geen grote afstand zit tussen de plaats van de uitvaart en de plek waar de condoleance plaatsvindt. De rouwstoet is namelijk het meest vervuilende onderdeel.

Biologisch: gebruik biologische en bij voorkeur regionale producten die niet van ver hoeven te komen. Biologische producten zijn herkenbaar aan het EKO keurmerk.

Vervoer

Het meest vervuilende onderdeel van de uitvaart is het vervoer.

De rouwstoet doet de grootste aanslag op het milieu. Niet zo zeer het vervoer van de overledene maar het aantal kilometers die de gasten op een dag van de uitvaart afleggen. De belangrijkste milieuaspecten van de rouwstoet zijn: energieverbruik en uitlaatgassen.

Er zijn alternatieven genoeg voor de traditionele rouwauto:

- lopen
- loopkoets
- bakfiets
- paardenkoets
- (uitvaart)bus waarin de familie gezamenlijk wordt vervoerd

De gasten niet verplichten te lopen of te fietsen dan zijn er nog andere mogelijkheden die ervoor kunnen zorgen dat er zo min mogelijk autokilometers worden gemaakt:

- Zorg ervoor dat de diverse onderdelen (afscheidsplichtigheid, uitvaart, condoleance) op loopafstand van elkaar zijn.
- Kies voor met het openbaar vervoer goed bereikbare locaties en zet op rouwkaarten de openbaar vervoerverbindingen duidelijk. U kunt er een zin aan toevoegen, een variant op `de overledene hield niet van bloemen`: `de overledene was bij leven zeer milieubewust en stelt het op prijs als u bij zijn uitvaart gebruik maakt van het openbaar vervoer.`
- Regel zelf een bus die de gasten van de plek waar de afscheidsdienst wordt gehouden naar de plaats van de begrafenis of crematie brengt. Beter één bus dan 7 auto`s. Bovendien kan de sfeer in de bus als zeer bijzonder en troostrijk worden ervaren.
- Vraag mensen op de fiets te komen of stel fietsen beschikbaar waarmee mensen van de ene plek naar de andere kunnen gaan.

Grafmonument

Natuurstenen grafmonumenten zijn vaak milieubelastend

- Alleen een grafmonument van natuurlijke en afbreekbare materialen is milieuvriendelijk.
- Hoe groter en bewerkelijker het grafmonument, hoe slechter voor het milieu.

Milieubelastend vanwege de winning van natuursteen grafmonumenten. Als voorbeeld gebruiken we de meest gebruikte steensoort graniet. Die soort is vaak afkomstig uit India, waar het natuursteen in steengroeven uit de rotsen wordt gezaagd wat zorgt voor een behoorlijke landschapsaantasting.

In 2006 deed de Landelijke India Werkgroep (LIW) een rapport het licht zien: Zicht op duurzaamheid? Transparantie in productieketens onderzocht. (Zie ook: From quarry to graveyard)

Op dit moment kan de consument niet weten of natuursteen duurzaam is geproduceerd. Wie toch zeker wil zijn van een duurzame grafsteen kan terecht in Duitsland. Daar bestaat het Xertifix-keurmerk, een Fair Trade-keurmerk dat garandeert dat natuursteen zonder kinderarbeid is geproduceerd en bewerkt. Als consument kunt u een natuursteenbedrijf vragen via Xertifix hun materiaal te bestellen.

Diverse materialen

Grafstenen kunnen behalve uit steen uit heel diverse materialen bestaan: glas, ijzer, hout, plastic, polyester, gerecycled beton, een combinatie van materialen. Bij hout is het goed te weten dat het om duurzaam hout gaat.

Het meest milieuvriendelijk om voor materialen te kiezen die een levensduur hebben die overeenstemt met de te verwachten levensduur van het graf.

Tweede leven

In dat geval gaat het er om wat er met het monument gebeurt. IJzer, polyester, steen, het kan tenslotte allemaal worden hergebruikt. Een interessante optie is het hergebruiken van bestaande grafmonumenten. Op sommige begraafplaatsen wordt die mogelijkheid aangeboden. Dan hoeft alleen de oude tekst te worden verwijderd en de nieuwe aangebracht.

Begraafplaats

Mocht u in de buurt wonen van natuurbegraafplaats dan is dat een mooi alternatief. In Nederland zijn drie natuurbegraafplaatsen: Bergerbos in St. Odiliënberg /Limburg , Westerwolde in Hoog Soeren/Gelderland, Weverslo in de Peel/Brabant. De natuurbegraafplaats wordt niet omringd door hekken. Er is geen toegangspoort en net zo min kent de begraafplaats openings- en sluitingstijden. Mensen en dieren zijn er dag en nacht welkom. 'Vrijheid' is dan ook het sleutelwoord voor deze begraafplaats. Wie de begraafplaats eenmaal bezocht heeft, is geraakt door de natuurschoon, het rustieke karakter en de vertrouwde omgeving. Door het taboe op de dood wordt er toch nog weinig gedacht aan begraven in de natuur. Voor veel mensen is het een raar idee dat je er kunt 'picknicken' terwijl je tegelijkertijd op een begraafplaats bent. Vooral jongeren en natuurliefhebbers geven de voorkeur om te worden begraven op een natuurbegraafplaats.

Asbestemming

Een crematie kost gemiddeld zoveel gas dat met deze hoeveelheid de gemiddelde Nederlander vijf tot zes dagen zijn huis verwarmt. Toch cremeren, dan is het goed om na te denken aan bijzetting van de urn in een bestaand graf. Om het milieu te ontzien kunt u kiezen uit een urn die gemaakt is van bijvoorbeeld hout, riet of keramiek. Liever verstrooien van de as vraag dan toestemming aan de eigenaar van de grond en verstrooi de as over een zo groot mogelijk oppervlak. Eveneens is het mogelijk gebruik te maken van re-ingreen, een unieke en originele manier van gedenken, door het vermengen van asresten met het wortelbed van de boom of heester.

Bloemen

Bloemen horen bij een uitvaart. Niet wetende dat de prachtige rouwstukken ware milieuverontreinigers zijn. Niet zo zeer de bloemen zelf, als wel de wijze waarop ze geproduceerd worden. Uit een vergelijkend onderzoek gehouden in 1996 blijkt dat de CO₂-uitstoot voor het telen van een roos in een Nederlandse gasgestookte kas ongeveer 3 keer hoger is dan het vliegtransport van zo'n zelfde bloem uit Kenia. Het telen van een boeket in een Nederlandse kas kost evenveel energie als bijvoorbeeld 18 keer wassen op een temperatuur van 40 graden. (Bron: www.milieucentraal.nl)

Behalve 'energieverkwisting' wordt bij de gewone teelt van bloemen chemische en milieuonvriendelijke bestrijdingsmiddelen gebruikt Er zijn inmiddels meerdere keurmerken die iets zeggen over de productiewijze:

- Het EKO-keurmerk
- Het Milieukeur
- De Barometer Duurzame Bloemist.
- Fair Flowers Fair Plants-label

Tips

- Neem bloemen van het seizoen, die kosten meestal minder energie en bestrijdingsmiddelen.
- Neem in plaats van een hele bos bloemen, één bloem mee naar de uitvaart.
- Vraag aan de gasten of ze een bepaalde bloem willen meenemen en het liefst uit eigen tuin en stel daar een boeket van samen

Kaarsen

Bij gebruik van kaarsen is er een mogelijkheid te kiezen voor kaarsen van bijenwas.

KEURMERKEN

De Forest Stewardship Council (FSC) bestaat sinds 1993. Deze internationale organisatie stimuleert duurzaam bosbeheer over de hele wereld om zo de wereldwijde ontbossing tegen te gaan. FSC stelt wereldwijde standaarden voor bosbeheer op, met daaraan gekoppeld een keurmerk. Basis voor deze standaarden, die per land of regio verder worden uitgewerkt, zijn de **10 FSC-principes** voor goed bosbeheer. Als boseigenaren zich aan de FSC standaarden houden kan hun bos worden gecertificeerd. Onafhankelijke controleurs zien toe op naleving van de regels.

Het FSC-keurmerk geeft zekerheid dat hout en houtproducten afkomstig zijn uit goed beheerde bossen, waarbij de belangen van mens, dier en natuur centraal staan:

- Er mag gekapt worden, maar niet meer dan er ieder jaar 'bijgroeit';
- Gebieden met bijzondere natuurwaarden als speciale dier- of plantensoorten moeten met rust worden gelaten;
- Er moet rekening worden gehouden met de rechten van de inheemse volken;
- De bosarbeiders krijgen een eerlijk inkomen en goede arbeidsomstandigheden.

De criteria zorgen voor een goede balans tussen economische belangen, sociale aspecten en milieu. Er worden regelmatig controles uitgevoerd. Wereldwijd is inmiddels meer dan 135 miljoen hectare bos in ruim 80 landen gecertificeerd. In Nederland zijn al volop **hout(producten)** van FSC-hout te koop. Ook **papier** met het FSC-keurmerk is in opkomst.

Ga naar de website van FSC Nederland

Meer over FSC op de website van Staatsbosbeheer

Bij het EKO-keurmerk gaat het uitsluitend om agrarische producten en er wordt mee aangegeven dat ze geheel biologisch geteeld zijn, er is dus geen gebruik gemaakt van chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest. Alleen biologische bestrijdingsmiddelen mogen worden gebruikt (lieveheerbeestjes, roofmijt et cetera) en natuurlijke middelen ter bestrijding van ziekten, zoals koper en zwavel.

Deze biologische bloemen worden onder het merk GEA geproduceerd en hebben het EKO-keurmerk. Ze zijn verkrijgbaar in natuurvoedingswinkels, op boerenmarkten en in een groeiend aantal groentewinkels en supermarkten. EKO-bloemen zijn niet hele jaar door verkrijgbaar, maar alleen tijdens de zomermaanden. Dat is ook de reden waarom veel bloemenwinkels het niet interessant vinden EKO-bloemen te verkopen en ze vooral te koop zijn bij natuurvoedingswinkels.

Bij volledig biologisch geteelde bloemen moet u er wel genoeg mee nemen dat kleine onvolkomenheden aan de steel, de bloem of het blad kunnen voorkomen.

Het Milieukeur, herkenbaar aan het label met vuist en de tekst 'milieukeur', kan zowel aan voedingsmiddelen als niet-voedingsmiddelen worden toegekend. Het betekent dat deze producten aanmerkelijk minder milieubelastend zijn dan soortgelijke andere producten. Bij agrarische producten en voedingsmiddelen garandeert het Milieukeur een bepaalde landbouwmethode, waarbij sommige bestrijdingsmiddelen alleen onder bepaalde omstandigheden en in maximale hoeveelheden worden toegestaan en maar weinig kunstmest wordt gebruikt.

Milieukeur let ook op het productieproces: wordt er zuinig omgesprongen met water en energie? En wat gebeurt er met het afval? Bloemen met Milieukeur zijn verkrijgbaar in diverse warenhuizen en winkels.

Op verzoek van **Business Bloemisten Nederland** ontwikkelde **Stichting Milieukeur** de Barometer Duurzame Bloemist. Hiermee wordt aangegeven hoe duurzaam het ondernemen van de betreffende bloemist is. Er zijn drie niveaus: brons, zilver en goud. Het gaat om duurzame inkoop en duurzame bedrijfsvoering op het gebied van energie, waterverbruik en afvalverwerking.

Fair Flowers Fair Plants (FFP) wil de productie van duurzaam geteelde bloemen en planten stimuleren. De Europese Gemeenschap en het Productschap Tuinbouw ondersteunen dit initiatief door het geven van subsidies voor voorlichting over deze bloemen en planten.

Producten met het FFP-keurmerk voldoen aan hoge eisen op het gebied van milieu en sociale aspecten en verkopen hun producten onder een speciaal Fair Flowers Fair Plants-label.

Links

www.fairflowersfairplants.com - Site van het FFP-keurmerk.

www.biologica.nl/eko-gids - Biologica is de organisatie voor biologische landbouw en voeding, in de eko-gids staan verkoopadressen in Nederland waar biologische geteelde bloemen verkrijgbaar zijn.

www.milieukeur.nl - Site van Stichting Milieukeur. Hier zijn adressen te vinden van kwekers die het milieukeur mogen voeren.

www.skal.nl - Site van Stichting Skal. Deze stichting houdt toezicht op de biologische productie in Nederland en is daartoe aangewezen door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Stichting Skal is wettelijk merkhoudster van het EKO-keurmerk.